

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Rudolphi Goclenii Exercitationes et disputationes ethicae & politicae

Goclenius, Rudolph

Marpurgi Cattorum, 1601

Disputatio X.

[urn:nbn:de:bsz:31-109121](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109121)

10. Scurra enim græcè βαμολόχος ἢ φορτικός id unice affectat, ut risum moveat, nulla vel honestatis vel jucunditatis ejus, in quem dicit vel agit, habita ratione: ab alio verò audit scommata nimis patienter, & præterquam honestas ipsa patiatur.

11. Vitium in defectu dicitur ἀγροικία rusticitas.

12. Rusticus seu agrestis est, qui nec ipse dicere jucundè lepideq;: nec alios audire potest, græcè ἀγροῦ ἢ σκληρῆς.

13. Hic ad quotidianam conversationem planè inutilis & ineptus est.

14. Rusticitas igitur cum medio magis pugnat quàm scurrilitas.

Cap. 9.

15. Porrò cum αἰδώς, id est, pudor virtuti similis esse videatur, de eo deinceps Aristoteles differit. Sed nos hanc disputationem commodiùs in alium locum transferimus: nempe, ubi de Semivirtutibus agimus.

DISPUTATIO X.
DE JUSTITIA.

Cap. 1.

HActenus disputatum est de virtutibus, quæ spectant ipsum ἑχόντα, hoc est, ad ipsum habentē referuntur potissimùm, nunc sequitur virtus, quæ refertur ad alios.

2. Justitia est virtus moralis, qua homines ad justè agendum idonei sunt ac res justas agunt & volunt.

3. Justus

3. Iustus igitur non est is, qui tantum potest iusta, sed qui vult, legibusq; pareat & equus est.

4. Estq; iustitia duplex, universalis, quæ est obedientia erga omnes leges.

5. Et particularis, quæ est virtus suum cuique tribuens. Cap. 2.

6. Hæc est duplex: *διανεμητική*: quæ nimirum in bonorum, pecuniarum, aut aliarum rerum, quæ dividendæ sunt, inter cives, distributione versatur.

7. Et *συλλεγματική*, quæ in mercibus & contractibus locum habet.

8. Contractuum alii sunt voluntarii, in quibus contraheutes consentiunt: ut emptio, venditio, mutuum, sponsio, locatio, conductio, depositum & vadimonium.

9. Alii non voluntarii, in quibus alter contrahentium non consentit.

10. Hi subdividuntur in clandestinos, sive occultos: ut in furto, adulterio, veneficio, lenocinio, dulapatia, dolophonia, & falso testimonio videre est.

11. Et violentos, ut in vinculis, morte, rapina, convicio, contumelia, & membrorum debilitatione.

12. Ut autem cætera virtutes morum, sic hæc iustitia est *μεσότης*: quævis enim æqualitas mediocritas est, jus autem æquale, iustitia æqualitas. Cap. 3.

D

13. Pro-

Cap. 4.

13. Proportio cum duplex sit, Geometrica & Arithmetica: nequaquam in iustitia commutativa illa locum habet, sed hæc, in qua omnes numeri æquabilibus differentiis distant.

14. Quemadmodum igitur in hac ἀναλογία, etiam si in infinitum excurras, semper tamen differentiis æquabilibus numeri à se invicem distant: Ita in hac iustitiæ specie summa & exacta observatur æqualitas.

15. Sed hæc æqualitas in jure civili non præcipitur.

16. Nam Jureconfulti permittunt ementibus & vendentibus inter se circumscribere, nec datur τὸ ἀδικημένῳ actio, nisi ultra dimidiam precii partem fuerit deceptus.

17. Iustitiæ commutativæ vitiosa extrema sunt lucrum, & damnum: inter hæc est medium jus, excessus lucrum, defectus damnum.

Cap. 5.

18. Accidit autem justis actionibus, ut personæ, quæ æquale fortuntur, reciprocam quandam perpeffionem videantur subire, quam Talionem vocant. Hanc quidam jus vocarunt.

19. Ut jus sit, si quod quisq; facit, idem patitur.

20. In justam reprehensionem incurrunt Pythagoræi, asserentes, legem Talionis universaliter & simpliciter iustum & jus esse. In omnibus enim locum non habet, quod Aristote-

ristote-

ristoteles testatur libr. 1. magnorum moral.
cap. 30.

21. Non enim est justum, ubi oculus quis excusserit, oculus ei vicissim tantum excuti, sed plura pati sequendo proportionem. Etenim incœpit & prior intulit injuriam, ac in ambo bus injustè fecit.

22. Nec in contractibus, de sententia Aristotelis, locum habet.

23. Interdum tamen etiam in commutatione & distributione jus Talionis locum habet, si nempe res ipsa ἀναλογία seu proportione ad æqualitatem redigantur.

24. Porro discernenda est justitia seu justum Cap. 6.
ab aliis quæ non propriè, sed similitudine quadam justa dicuntur.

25. Hic enim potissimum declaratur justum politicum, quod differt à justo herili & œconomico.

26. Justum politicum spectat ad salutem civium, liberè & æquo jure viventium, jubetq; leges observari in societate.

27. Æquus custos est magistratus sequens judicium mentis.

28. Herile jus versatur inter dominum & servum.

29. Paternum inter patrem & filium non emancipatum.

30. Oeconomicum inter virum & uxorem,

quo magis convenit cum politico.

31. Dividitur jus civile in naturale & legitimum.

32. Sub his generibus cætera peculiaria jura comprehenduntur.

33. Jus naturale est, quod apud omnes sanæ mentis homines est unum & idem: sic dictum, quod non ex hominum opinione ortum ducat.

Cap. 7.

34. Juris naturalis quædam sunt immutabilia, sine quibus nullo modo respub. consistere potest, ut: arcere vim à bonis civibus.

35. Quædam sunt mutabilia, ut usuras esse licitas.

Cap. 8.

36. Ex antegressis oriuntur quæstiones, quarum prima est: cum is qui injustè agit, non semper sit injustus, quæritur cur & quando aliquis injustus dicendus sit? R. tum aliquis dicitur & est injustus, cum actiones proficiunt ex habitu injusto.

37. Secunda quæstio est, quando quis facit injuriam aut æquum? R. cum voluntate sua facit: Ut contrà, nec injuriam cuiquam, nec æquum facit, nisi fortuitò, quod ea gerat, quibus ut justa sint, & injusta, accidit.

38. Voluntarium est quod quis sciens & volens agit, omnibus actionis circûstantiis probè cognitis: ut, verbi causa, quem verberet, quo instrumèto, & cur, & qua de causa pulset.

39. Et.

39. Ergo injustum aliquid esse potest, quod non idem injuria est, nisi voluntas accefferit.

40. Cæterum cum videri possint injusti, qui revera tamen non sunt, considerandi sunt duo gradus delictorum & læsionum.

41. Ex ignorantia aut *παεγλόγως*, id est, sine omni culpa, ut si jaculum transfigas in transeuntem, ubi consueverunt homines jaculari, id vocatur *ἀτύχημα*, id est, infortunium.

42. Aut *μη παεγλόγως*, sed tamen sine dolo, ut si quis jaculetur per ignorantiam transeuntem in campo, ubi non consueverunt jaculari, id vocatur *ἐμάσθημα*.

43. Non per ignorantiam fiunt dupliciter, vel enim aliquis dat damnum alteri sciens & volens absq; tamen deliberatione, ut cum ex ira peccatur, hoc propriè dicitur *ἀδικημα*.

44. Aut volens cum deliberatione, id est, electione, hæc vocatur maxime propriè *ἀδικημα*, id est, injustitia, in genere *μοχθηρία*.

45. Inter hos quatuor gradus nullam veniam merentur posteriores, sed tantum priores.

46. Tertia quæstio est: utrum quis injuriam, vel jus pati possit spontè. Cap. 8.

47. De priore membro respondetur negatè sic: Contrariorum sunt contraria attributa. Injuriam facere & pati sunt contraria. Cap. 10.

Ergo

Ergo si injuriam facere est spontaneum quiddam, injuriam pati quiddam invitum erit: & per consequens rectè dicitur: neminem volentem pati injuriam, seu volenti non fieri injuriam.

48. De posteriore respondetur per distinctionem. Jus suum consequi seu pati duobus modis intelligitur; vel de rebus bonis: cujusmodi sunt præmia, quæ pro laboribus aut officis aliis retribuuntur. Et hæc homines non inviti, sed volentes patiuntur & consequuntur: vel de rebus malis: ut sunt pœnæ, quæ debentur facinorosis. Eas hi non volentes, sed inviti patiuntur.

49. Quarta quæstio: Utrum omnis qui patitur rem aliquam injustam, etiam patiatur injuriam.

50. Resp. Quemadmodum non omnis qui agit justa, etiam agit justè: Ita etiam non omnis qui agit injusta, etiam agit injustè, seu injuriam facit, & ex consequenti, neque omnis qui injusta patitur, etiam injuriam patitur.

51. Hæc responsio confirmatur distinctione: Justa vel injusta agere dicitur duobus modis: vel per se vel per accidens.

52. Per se, quando quis *ex propria voluntate* talia agit. Atque idè dicitur justus vel injustus.

53. Per accidens verò, cum quis vel invitus vel per ignorantiam talia agit. Unde & neque
injustus

injustus neque justus, nisi per accidens, dici potest.

54. Sic per se is pati dicitur injuriam, qui invitus ab altero volente injuria afficitur.

55. Per accidens verò injuriam patitur, qui volens patitur aliquid, quod est injustum, sive à volente, sive à nolente.

56. Hinc sequitur, quòd omnis qui patitur injuriam, etiam patiatur rem injustā: & contra. Nam ut aliquis propriè dicatur injuriam pati, duo sunt spectanda. Primum animus facientis: Utrum volens an invitus fecerit: Deinde animus patientis: Utrum volens & invitus patiatur sibi fieri aliquid quod injustum est. Nam facere & pati injuriam relata sunt, quorum neutrum, sine altero potest rectè considerari aut consistere. Itaq; non potest esse passio injuriosa, nisi etiam actio sit talis.

57. Quinta quaestio: Utrum in iniqua distributione ipse distribuens sit iniquus, an accipiens. Resp. distribuentem potius esse injustum nominandum. Quia principium illius injustitiæ seu injuriæ magis est in distribuente, quàm in accipiente. Nam distribuens habet liberam dandi voluntatem, quantum velit: Sed accipiens tantum duntaxat potest accipere, quantum à distribuente ei datur. Itaq; et si plura accipiat, quàm ipsi debetur, tamen ejus actionis (injustæ) ipse non est prima causa, sed

sa, sed quasi accidens, quod aliundè accedit. Prima autem seu propria causa est ipse distribuens, qui plus dedit accipienti, quàm ipsi debetur. Imò ipse accipiès potest ignorare, quòd sibi non debeat tantum, & existimare jure & rectè se accipere tantum, quantùm datur. Itaq; id quod injustum est in tali distributione potius distribuenti quàm accipienti est adscribendum.

58. Sexta quaestio: Utrum facile sit esse justum. Respondetur: Duobus modis dicimur agere, quæ sunt justa: vel simpliciter absque certo consilio, & animi proposito: & hoc est facile: vel ex justitiæ habitu, ita ut eo animo institutoq; illa agamus, quo justus vir debet. Et hoc est difficile: quia habitus virtutis non comparatur subito ac facilè, sed longo tempore & usu.

59. Septima: Utrum justis & injustis notitia sit facilis.

60. Respondetur esse difficilis, quod attinet ad applicationem & accommodationem ad usum & actionem: sicut scire quomodo præcepta Medicæ rectè applicentur nõ est facile.

61. Octava: Utrum justis æquè possit facere injuriam atq; injustis.

62. Respondetur negatè. Nam injustus agit ea, quæ sunt injusta, volens & lubens. At justus, si quid injustum egerit, id facit invitus aut per ignorantiam, & licet ejus actio non possit
nomi-

nominati iusta: tamen propriè nō est injuria.
63. Nona: Circa quæ bona actiones justitiae versentur, & erga quas personas justitia sit exercenda.

64. Resp. de primo: Actiones justitiae versantur circa bona externa, in quorū distributione vel commutatione possumus peccare in excessu vel defectu. Itaq; justitia nō versatur in distributione vel cōmutatione bonorū animi vel corporis. Nam in bonis animi, ut virtutibus non habet locum nimium. Nemo potest esse nimium justus, nimium temperans. Bona verò corporis nō possumus alii communicare, aut cum aliis cōmutare: nemo enim suam sanitatē aut suum robur potest alteri tradere.

65. Quod verò ad psonas attinet, erga quas actiones justitiae exercentur, justitia nō potest exerceri, nisi erga eos, quibus possumus de bonis externis plus aut minus tribuere, quàm illis debetur. Consideranda hic sunt duo genera personarum: Unum genus est hominum malorum & improborum, qui sunt deplorati & insatiabiles. Talibus nunquā possumus minus dare, quia illis omninō nihil debetur de bonis externis. Nam omnibus bonis ipsi abutuntur, & ad suam & aliorum perniciem, & proinde non possunt conqueri de injuria, etiam si illis nihil tribuatur. Alterum genus est eorum, qui non extremè mali sunt. Iis in distribu-

stribu-

stributione & commutatione externorum bonorū suos, possumus plus vel minus dare, quā illis debetur. Atq; erga hos proprie actiones justitiæ vel injustitiæ exercentur: & erga hos possumus justī & injustī esse.

Cap. 11.

66. Decima: Utrum quis sibi ipsi possit facere injuriam.

67. Resp. 1. Nemo potest sibi injuriam facere secundum justitiam universalem (qua aliquid contra leges admittitur) etiam si vel se ipse interfecerit. Nam civitas existimat per hoc facinus sibi injuriam factam, non verò ei qui admisit. Dicitur autem tui interfector erga remp. injustus, quia spoliat civitatem membro: unde tempore necessario auxilium ea petere poterat.

68. 2. Nemo etiam potest erga seipsum esse injustus, secundum justitiam particularem. Primò enim: Si quis sibi ipse posset inferre injuriam, sequeretur, quòd posset eandem rem sibi ipsi simul dare & auferre, quod est absurdum: quia contraria non possunt esse simul. Sanè qui injuriā facit, is auferit alicui id quod ei debetur. Jam si quis sibi ipsi injuriam facit, necesse est, ut sibi ipsi eandem rem & tribuat & auferat, quod fieri nequit.

69. Adde, quòd ei qui facit injuriam hæc attribui possunt, 1. quòd facit spontè & data opera, 2. quòd est prior. Qui verò patitur inju-

injuriam, ei attribuuntur contraria, i. quodd
 patitur invitus & præter suam voluntatem,
 2. quodd est posterior. Jam si dicamus, aliquem
 posse seipsum injuria afficere, sequeretur,
 quodd attributa illa omnia inter se contraria
 simul possent de eodem dici, quatenus simul
 esset agens & patiens.

70. Præterea: Quia injustitia est vitiũ, quodd
 committitur erga alterum, nemo sibi ipsi po-
 test esse injurius: alioqui diceretur esse à se ipso
 diversus.

71. Porro: Si quis potest seipsum injuria af-
 ficere, potest etiam injuriam spontè pati. Sed
 non hoc. Ergo nec illud.

72. Ad extremum: Si quis potest seipsum
 injuria afficere, necesse est, ut faciat id secun-
 dum aliquam speciem injuriæ, ut si sibi ipsi
 furetur sua bona, si seipsum decipiat in con-
 tractibus & commerciis, si suam ipsius lædat
 famam. Sed nemo potest his modis injuriam
 sibi facere ipse. Nemo enim in propriis bo-
 nis dicitur fur. Et si quis adversus se convitiũ
 evomat, non propterea existimationem suam
 lædit, ut infamis fiat. Ergo nemo potest se-
 ipsum injuria afficere.

73. Attamen Plato sentit lib. 4. de legibus:
 Neminem posse alteri injuriam facere, nisi
 fuerit prius erga ipsum injustus. Hæc injusti-
 tia Platoni est interna: cum interiores affe-
 ctus

Stus & cupiditates non obtemperant rectæ rationi, ita ut id quod ratio suadet, etiam vis appetens & concupiscens velit ac persequatur. Contrâ justitiam internam vocat Plato eum, quod ratio dissuadet, id etiam appetitus renuit, fugit & averfatur. Ex hoc consensu rationis & inferiorum virium dixit proficisci externas justitiæ actiones erga alterum: contrâ ex inobedientiâ inferiorum cupiditatum adversus rectam rationem proficisci injurias & injustas actiones.

74. Verùm Aristoteles responderet hanc internam justitiam & injustitiam esse metaphoricam, & similem juri herili & domestico, quod non sit simpliciter jus, sed tantum propter similitudinem, quâ habet cum jure politico, jus nominari. Ratio igitur habet quoddam jus in inferiores cupiditates, quibus dicitur imperare, ut Dominus servo, domina famulæ. Cùm autem violatur jus illud, id est, inferiores cupiditates rationi non obediunt, tum fit quodammodo rationi injuria. Sed hæc injuria non est totius hominis adversus seipsum: sed tantum est inter partes animi quædam injustitia, hoc est, pugna & discrepantia.

75. Ultima quæstio est: Utrum pejus & deteriorius sit, facere an pati injuriam?

76. Respon-

76. Respondetur: Majus malum esse ideoque magis fugiendum, facere injuriam, quàm pati. Quicquid enim conjunctum est cum improbitate, aut non procul ab ea abest, id deterius est & majus malum, quàm id quod caret improbitate. Sed injuriam facere temper est cum improbitate conjunctam: injuriam verò pati non est, aut saltem rarissimè: Imò sæpè quò quis melior est & probior, eò magis aliorum injuriis est expositus. Ergo injuriam facere majus est malum, & majore reprehensione dignum, quàm pati.

77. Et si vel succumbere & mori contingat eum, qui passus est injuriam: triumphare verò qui fecit.

DISPUTATIO XI.

DE ÆQUITATE.

COGNATA justitiæ est Æquitas. De æqui Cap. 10. §. 118.
igitur boni natura nunc dispiciamus.

2. Æquitas est correctio juris legitimi seu legis, ea parte, qua lex deficit propter suam generalitatem.

3. Dicitur correctio: quia non est abolitio legis: alioqui æquitas pugnaret cum jure scripto.

4. Dicitur juris legitimi: quia non jus naturæ, quod ut Deum autorem habet, ideoque divinam